

dr hab. Dominika Sadowska, prof. ASP

Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

Recenzja w postępowaniu doktorskim w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Ocena dzieła i dysertacji doktorskiej pani mgr Ngan Wa Ao pt. *Następne wcielenia fotografii wernakularnych*, zrealizowanej na Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, pod kierunkiem dr. hab. Przemysława Pintala, prof. ASP.

Opinia sporządzona została w oparciu o przedstawioną przez kandydatkę dokumentację w formie pisemnej i cyfrowej zawierającą rozprawę doktorską oraz dokumentację dorobku artystycznego oraz opis działalności edukacyjnej i artystycznej.

Podstawowe informacje o kandydatce

Ngan Wa Ao (posługująca się imieniem Kate), urodzona 23 kwietnia 1990 roku w Makau, to artystka wizualna od wielu lat aktywna na scenie artystycznej w Polsce i poza jej granicami. Jej działalność twórcza obejmuje szerokie spektrum mediów – od fotografii, przez instalację, obiekt, film eksperymentalny, aż po działania performatywne. Pracuje na fotografiach własnych i archiwalnych, przekształca je oraz łączy materiały i symbole kulturowe tworząc komunikaty o subtelnych i złożonych znaczeniach.

Realizacje kandydatki inspirowane są wspomnieniami z dzieciństwa, rolami płci, zagadnieniami związanymi z tożsamością. Aktywności te wpisują się w aktualne tendencje sztuki współczesnej (pracę z archiwum, eksplorację materialności medium, artywizm).

Pani Ngan Wa Ao uzyskała pełne wykształcenie artystyczne w Polsce. Studiowała na Uniwersytecie Artystycznym im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, gdzie ukończyła zarówno studia licencjackie (2016–2019), jak i magisterskie (2019–2021). Następnie (w latach 2021–2024) kontynuowała kształcenie w Szkole Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Dodatkowo, w latach 2015–2016 kształciła się w Szkole Fotografii i Projektowania Graficznego w Warszawie.

Ocena dorobku twórczego, dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego w obszarze sztuki

Kate Ngan Wa Ao w trakcie swojej edukacji artystycznej uczestniczyła w międzynarodowych programach szkoleniowych i rezydencjach (Hvitsten Residency, Safemuse w Norwegii, Revolv Residency, w Londynie). Na etapie studiów na Uniwersytecie Artystycznym ujawniły się jej zainteresowania zagadnieniami tożsamości, pamięci i relacji kulturowych, czego wyrazem były takie wystawy indywidualne jak *(Ban)/Half* w Galerii Skala w Poznaniu, *Beautiful Men* w poznańskim Inkubatorze Kultury Pireus czy *Living Souls* w CYCU Art Center w Tajwanie. Artystka ma za sobą łącznie dziesięć wystaw indywidualnych (inne miały miejsce m.in. w Galerii Miejskiej Arsenał, Yunyi Arts & Cultural Communications Association w Makau). Brała także udział w licznych wystawach zbiorowych w Polsce (Poznań, Wrocław, Gorzów, Kraków), ale również we Francji, Norwegii, Niemczech, Słowacji, Makau czy w Wielkiej Brytanii, co świadczy o jej aktywności międzynarodowej i dynamicznie rozwijającej się karierze.

W portfolio artystycznym kandydatki widać spójną, świadomie rozwijaną linię tematyczną - praca z obrazem prywatnym, reinterpretacja fotografii wernakularnych, budowanie narracji transkulturowej, krytyczna analiza archiwów rodzinnych i publicznych. Jej projekty są estetycznie i formalnie przekonujące, mają również wyraźnie zarysowane tło teoretyczne i społeczno-polityczne. Ngan Wa Ao wykazuje się dyscypliną i oryginalnością w sposobie pracy z materiałem wizualnym – łączy eksperyment z dokumentem, medium analogowe z cyfrowym, podejście antropologiczne z osobistym gestem artystycznym.

Działalność dydaktyczna i organizacyjna kandydatki również zasługuje na uznanie.

W trakcie studiów doktoranckich była zaangażowana w działania dydaktyczne na ASP we Wrocławiu, prowadząc zajęcia w pracowni rysunku pod kierunkiem prof. Przemysława Pintala. Pełniła również funkcję asystentki dydaktycznej podczas anglojęzycznych seminariów prowadzonych przez dr. Paula Magee na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu w roku akademickim 2022–2023.

Poszerzała swoją wiedzę uczestnicząc w internetowych międzynarodowych kursach EXPANDED VIEW OF PRINTMAKING oraz *Emancipatory Tendencies in the art of Polish contemporary women artists*.

W trakcie studiów doktoranckich Kate Ngan Wa Ao była zaproszona do wygłoszenia wykładów w Polsce i za granicą (Wrocław, Poznań, Berlin, Hvitsten w Norwegii), w ramach których prezentowała swoje praktyki artystyczne oraz badania realizowane w ramach doktoratu

Prowadziła warsztaty otwarte, m.in. w ramach Triennale Rysunku Wrocław (*Family Albums*), których koncept był bezpośrednio związany z jej badaniami nad fotografią codzienną i jej transformacją. Jej udział w rezydencjach (Revolv, Safemuse), prezentacjach artystycznych (m.in. w Niemczech, Norwegii, Polsce, Chinach) oraz działalność kuratorska w ramach trzech edycji Międzynarodowego Festiwalu Filmu Dokumentalnego w Makau, świadczy o wysokim stopniu mobilności i aktywności.

Warto podkreślić potencjalny wpływ, jaki postawa Ngan Wa Ao może wnieść do dydaktyki sztuki w kontekście akademickim. Jej twórczość stanowi przykład łączenia badań teoretycznych z praktyką artystyczną na poziomie głęboko analitycznym i jednocześnie intuicyjnym. Natomiast praktyka dydaktyczna doktorantki – dokumentowana i konsekwentnie rozwijana – dowodzi, że nie tylko potrafi dzielić się wiedzą, ale również inspirować studentów do poszukiwań poza schematami. Jej podejście do fotografii – jako medium efemerycznego, podatnego na reinterpretację i destrukcję – może posłużyć jako narzędzie dydaktyczne w pracy nad dekonstrukcją przyzwyczajzeń wizualnych studentów i nauczaniu, jak fotografii nie tylko używać, ale jak z nią pracować – materialnie, filozoficznie, społecznie.

Poprzez warsztaty, wykłady, działania kuratorskie Kate Ngan Wa Ao wprowadza do przestrzeni akademickiej język otwarty, wielokulturowy, zaangażowany. Dzieli się ze studentami wiedzą praktyczną, inspiracjami ze współczesnej sztuki światowej, a także swoim doświadczeniem w aplikowaniu na rezydencje, organizowaniu wystaw i funkcjonowaniu w obiegu sztuki międzynarodowej.

Reasumując - dotychczasowy dorobek artystyczny doktorantki, zaangażowanie w działalność twórczą oraz popularyzującą sztukę spełniają wymagania stawiane kandydatom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Ocena części praktycznej pracy doktorskiej

Część praktyczna rozprawy doktorskiej wraz z obszernym i różnorodnym portfolio stanowi integralną i spójną kontynuację koncepcji teoretycznych. Artystka badając możliwości jakie niesie destrukcja obrazu oraz jego medium, tworzy dzieła, które będąc nośnikami idei, są jednocześnie eksploracjami formalnymi i materialnymi.

Praca poprzedzająca zestaw doktorski, czyli *Where Will They Live?*, oparta na przekształconych slajdach z lat 50. i 60., łączy aspekt kulturowy i transnarodowy. Projekt jest istotny w trajektorii twórczej autorki jako początek badań nad potencjałem destrukcji jako metody i metodologii. Wizualnie atrakcyjna forma powiększonego obrazu może wydać się znajoma. Deformacja materii nośnika przywodzi na myśl wiele realizacji (m.in. projekt *Lost & Found* którego autorem jest Munemasa Takahashi, przywracający widzialność odnalezionym codziennym zdjęciom rodzinnym, zniszczonym w uderzeniu tsunami, czy film *Decasia* Billa Morrisona bazujący na materiałach found footage, w których uszkodzenia powierzchni taśmy wpływają na treść obrazów), jednak u Kate Ngan Wa Ao formalny aspekt (który, jak przyznaje, był dla niej istotny) jest wynikiem odniesienia się do chińskich rytuałów *ZhiZha* i połączenia ich z europejskim dziedzictwem powojennej fotografii amatorskiej. Powstał projekt silnie konceptualny, ale jednocześnie pełen emocji, który wpisuje się w dyskursy estetyki transkulturowej. Istotne jest tu wykorzystanie slajdów w ramach jako materii nowopowstałego obiektu. Zdeformowane ramki z pozytywami uniemożliwiają rozpoznanie obrazów, to autorka dokonuje selekcji zaledwie kilku obrazów, które przekształca, powiększa i podaje odbiorcy, co można odczytać jako zapowiedź kolejnych kroków - usunięcia obrazów z pola widzenia.

Ostatecznymi dziełami artystycznymi reprezentującymi dzieło doktorskie są dwie prace - *De-framed* i *New Ways of Old Seeing*. Z dokumentacji wynika, że eksponowane były w tej samej przestrzeni, dopełniając się wzajemnie. Praca *De-framed*, składająca się z 3265 pustych ramek do slajdów pozytywowych, połączonych przez autorkę w kilka większych części, to monumentalna instalacja o wyraznie minimalistycznym charakterze, która zrywa z klasycznym pojmowaniem archiwum jako narzędzia porządkowania i klasyfikowania. Zamiast prezentować poszczególne obrazy jako reprezentacje rzeczywistości, Autorka eksponuje ich brak poprzez materialne obramowania usuniętych obrazów – ich fakturę, rytmicznie zmultiplikowaną i pieczołowicie połączoną. Przez skumulowanie obramowań w jednej strukturze rozbraja naszą czynność patrzenia na obrazy. *De-framed* staje się medytacją nad powtarzalnością, seryjnością, anonimowością i cielesną relacją z medium.

W tym geście kumulacji pojawia się refleksja nad pamięcią kolektywną – nie jako treścią, lecz jako materialnym ciężarem. Ngan Wa Ao traktuje slajdy jak pozostałości po świetle, który komunikował się poprzez obecność nośnika, teraz jawiącego się jako relik. Praca staje się śladem utraconej intymności patrzenia i jednocześnie krytyką fetyszyzacji obrazu fotograficznego. Instalacja wpisuje się w nurt refleksji nad nadmiarem obrazu, obecny u takich artystów jak Penelope Umbrico czy Thomas Hirschhorn – jednak autorka dodaje do tego aspekt bardzo osobisty i kontemplacyjny, podszyty czułością wobec bezimiennych źródeł.

Równolegle gest usunięcia pozytywów z przeznaczonych dla nich ramek prowokuje oglądającego do wyobrażeń i projekcji. W rozprawie autorka wspomina poczucie wolności, jakiego doznała w zetknięciu z dagerotypami bez przedstawienia – w tej pracy dzieli się tym uczuciem, oddając pole wyobraźni odbiorcy, dając mu tym samym wolność w tworzeniu obrazów. Ten zabieg jest mi osobiście bardzo bliski. Obramowania, cytując autorkę, mogą stać się *prostokątnym pudełkiem pamięci, wiedzy i podświadomości*, bądź stanowić kanwę dla wyobrażonych scen bądź wizerunków. Mogą też – co uwidacznia się na fotografiach będących dokumentacją przedstawiającą instalację pracy – wchodzić w relację z otaczającą przestrzenią i zamykać w zmieniających się kadrach jej fragmenty, tworząc interaktywną, migotliwą mozaikę.

New Ways of Old Seeing – zestaw 165 obiektów wykonanych z wosku i fotografii, funkcjonujących w jednej przestrzeni z uprzednio opisaną pracą – to kolejna forma dekonstrukcji, w której materia obrazu zostaje dosłownie stopiona z materią organiczną.

Niewielkie obiekty wykonane z wosku z zatopionymi w nim cząsteczkami fotografii z archiwum artystki – to złożona refleksja nad czasowością, kruchością i pamięcią materialną. (podobny proces artystka zastosowała w pracy *Into the void* w 2018 roku). Wosk, jako medium jednocześnie trwałe i podatne na deformację, zostaje użyty jako metafora podatności ludzkiej pamięci na przetwarzanie i zapomnianie. Umieszczenie fragmentów obrazów wewnątrz woskowych bloczków przypomina gest konserwatorski – jakby artystka chciała zakonserwować nie same obrazy, lecz ich stan emocjonalny, ich ulotne znaczenie.

Ułożone bloczki przylegają do ścian, zaczynają tworzyć nową strukturę, wpisaną w istniejącą przestrzeń. Praca operuje językiem mikrologii i afektywnej archeologii – każdy z obiektów jest jak kapsuła pamięci, która nie przekazuje informacji wprost, lecz emanuje napięciem, skondensowaną historią spojrzeń, dotknięć, ukrytych gestów. *New Ways of Old Seeing* można odczytać jako próbę zamknięcia nieopowiedzianych historii w formie materialnych relikwii czy fetyszy (kształt nawiązuje do fetyszu współczesności – goggles VR), jak również jako krytykę linearnej narracji archiwalnej. W tym aspekcie dostrzegam pokrewieństwo z pracami Ann Hamilton czy Doris Salcedo – artystek, które pracują z materią jako nośnikiem traumy oraz Carmen Winant czy Joanna Piotrowska – twórczyń, które badają intymność i afektywny potencjał obrazów prywatnych.

Zarówno *De-framed*, jak i *New Ways of Old Seeing* można umieścić w szerszym kontekście współczesnych praktyk artystycznych, które kwestionują dominujące narracje archiwalne i linearne sposoby opowiadania historii poprzez obraz. Ngan Wa Ao należy do generacji artystów

i artystek, dla których medium fotografii nie jest już narzędziem reprezentacji, lecz polem napięcia między obecnością a zatarciem. Jej działania artystyczne wpisują się w tendencję do myślenia o archiwum poprzez stratę, fragment, a także afekt, co czyni je istotnym głosem w obszarze współczesnej refleksji nad post-pamięcią i materialnością obrazu fotograficznego. W tym sensie jej prace dialogują z dziełami takich artystów jak Susan Hiller, Fiona Tan, Tacita Dean oraz Walid Raad, którego działania opierają się na pracy z pamięcią, tożsamością i archiwum.

To, co charakteryzuje przedstawione prace Kate Ngan Wa Ao, to równowaga między poetycką skromnością formy a intensywnością konceptualną. Mimo swojej kameralności, operują na poziomie silnego napięcia politycznego i egzystencjalnego, co sprawia, że są one nie tylko aktualne, ale i głęboko poruszające. Wyróżniają się także konsekwencją formalną, wskazują na dużą świadomością materiału autorki oraz elastyczność w podejściu do medium. Nie trzyma się ona jednej estetyki czy techniki – raczej tworzy logiczne ekosystemy znaczeń i form, które wyprowadzane są z treści archiwalnych i konceptualnych.

Ocena części teoretycznej pracy doktorskiej

Część pisemna rozprawy doktorskiej stanowiąca teoretyczne uzupełnienie części praktycznej - zasadniczej, którą stanowią wskazane dzieła (instalacje *De-framed* i *New Ways of Old Seeing*), składa się z dwóch rozdziałów oraz podsumowania. Praca ma charakter spójny, przemyślany i logiczny. Autorka odwołuje się do ponad pięćdziesięciu pozycji bibliograficznych oraz źródeł internetowych. Dysertacja napisana jest językiem komunikatywnym, przejrzystym, miejscami z drobnymi błędami stylistycznymi, które nie mają wpływu na odbiór pracy. Całość, sytuującą się na przecięciu teorii obrazu, sztuki konceptualnej i badań artystycznych, cechuje oryginalność podejścia i intelektualna i merytoryczna dojrzałość.

Kate Ngan Wa Ao podejmuje refleksję dotyczącą statusu ontologicznego współczesnej fotografii wernakularnej oraz jej transformacji w kontekście praktyk artystycznych.

Podjęty temat wyrasta z rosnącej potrzeby przededefiniowania statusu obrazu fotograficznego w epoce, w której nośnik, intencja i odbiorca ulegają radykalnej transformacji. W rozdziale pierwszym fotografię wernakularną – przez dekady pomijaną przez historiografię fotografii i traktowaną jako przedmiot marginalny – artystka przekształca w główny obiekt refleksji teoretycznej i jednocześnie medium swojej praktyki artystycznej, proponując znaczące przesunięcie perspektywy - od estetyki przedstawienia ku epistemologii medium, od reprezentacji ku doświadczeniu materialnemu.

Jedną z największych wartości pracy jest jej nieschematyczne ujęcie kategorii *następnego wcielenia* – autorka nie zatrzymuje się na poziomie historycznego opisu transformacji fotografii codziennej, lecz konsekwentnie rozwija własną, zakorzenioną w procesie twórczym koncepcję medium jako żywej, niestabilnej formy.

Rozdział drugi poświęcony jest opisowi użycia destrukcji jako metodologii – z odniesieniami do Bakunina, Benjamina, Heideggera czy Rauschenberga. Posłużenie się nią nie stanowi efektownego gestu, lecz pogłębiony akt krytyczny wobec sposobów widzenia, przechowywania i kategoryzowania obrazu. Ten odważny zabieg poprzedzony jest refleksją – Kate Ngan Wa Ao rozumie destrukcję nie jako zniszczenie, lecz jako konieczny etap transformacji i potencjalnej reanimacji znaczenia.

Autorka orientuje się w literaturze przedmiotu, od fundamentalnych tekstów Geoffreya Batchena, Barbary Kirshenblatt-Gimblett, Clémenta Chéroux przez praktyki artystyczne Joachima Schmida, Ericka Kesselsa, Christiana Boltanskiego i Kensuke Koike, po refleksje Kim Beil czy Donny West Brett. Nie ogranicza się do cytowania tych nazwisk – twórczo je przetwarza, zestawia, splata z własnym doświadczeniem i praktyką kolekcjonerską i artystyczną, tworząc przekonującą, osobistą narrację. Umiejętnie łączy poetycki, eseistyczny styl z precyzyjnie zarysowanymi tezami teoretycznymi, nie tracąc przy tym przejrzystości wywodu.

Na uwagę zasługuje obecność refleksji metakrytycznej – doktorantka zdaje sobie sprawę z napięć między instytucjonalnym uznaniem a statusem prac *niewidzialnych*, bezimiennych, porzuconych. To właśnie fotografia sieroca staje się dla niej punktem wyjścia do analizy strukturalnej przemocy archiwum, do refleksji nad statusem obrazu pozbawionego głosu i nad możliwością jego ponownego upodmiotowienia. Poruszający jest fragment dotyczący pracy z białoruskim archiwum VEHA, w którym autorka pokazuje, jak zdjęcia ślubne i pogrzebowe przekształcają się w akty oporu, w gesty solidarności i odzyskiwania pamięci zbiorowej. W tym kontekście jej twórczość przejawia cechy artywizmu – subtelnej, ale głęboko politycznej.

Kate Ngan Wa Ao nie pomija też przemian w statusie fotografii wernakularnej w kontekście najnowszych technologii. Czas, który upłynął od napisania przez autorkę tych wniosków, uwidacznia, że ten opisywany przez nią proces pożerania i odradzania się (niczym Ouroboros) obrazów postępuje w tempie szybszym niż się spodziewaliśmy. Ta świadomość wzmacnia wydźwięk obiektów stworzonych przez artystkę.

Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Ngan Wa Ao pt. *Następne wcielenia fotografii wernakularnych* stanowi interesujący przykład pracy artystyczno-badawczej w dziedzinie sztuk plastycznych, której zarówno część teoretyczna, jak i praktyczna dowodzą dojrzałości artystycznej i silnej świadomości kulturowej autorki. Całość sytuuje się na przecięciu teorii obrazu, krytyki instytucjonalnej, pamięci kulturowej i eksperymentu formalnego, oferując nową perspektywę dla rozumienia fotografii jako medium w procesie.

Po analizie założeń koncepcyjnych oraz realizacji projektu doktorskiego, a także po ocenie jej osiągnięć artystycznych, formalnie rekomenduję przyznanie pani mgr Ngan Wa Ao stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Jej praca nie tylko spełnia kryteria akademickie, ale również ustanawia nowe, inspirujące standardy w refleksji nad fotografią jako praktyką żywą i wielogłosową.

Dominik Sadowski